

A fenntartható élelmiszer-fogyasztás szociális reprezentációja Veszprém megyében

LÁSZLÓ VERONIKA

Kulcsszavak: fenntarthatóság, szabad asszociációs játék, élelmiszer-fogyasztás, helyi gazdaságfejlesztés
JEL-kód: Q56, R11

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Élelmiszerrendszerünk jelenlegi állapotában nem fenntartható, és egyre sérülékenyebbé válik a gyorsuló és kiszámíthatatlan változások miatt, ezek többek közt a klímaváltozás, az újonnan megjelenő betegségek, a biodiverzitás csökkenése, a túlnépesedés és az emberek közti egyenlőtlenségek növekedése. A fejlett régiókban az élelmiszer jelentős részét a pazarló fogyasztói magatartás miatt veszítjük el, vizsgáljuk kulcsfontosságú.

Az élelmiszerrendszer fenntarthatóságának témaköre összetett, melynek egyik alapköve a fogyasztók magatartása, valamint annak vizsgálata. Ahhoz, hogy feltárhassuk azokat az eddig ismeretlen implicit tartalmakat, amelyek a fogyasztói döntések során felmerülnek, a szociális reprezentációt vizsgáltuk. A kutatásban a Veszprém megyei fogyasztók (213 fő) szociális reprezentációját vizsgáljuk a fenntartható élelmiszer-fogyasztás szempontjából a szabad asszociációs játék segítségével, amely lehetőséget biztosít arra, hogy feltárja az implicit tartalmakat, és ennek köszönhetően jobban megérthetjük a fogyasztókat (implicit tudás alatt a nem tudatos emlékezést értjük).

A fenntartható élelmiszer-fogyasztásra érzelmi töltettel rendelkező, jellemzően pozitív asszociációk érkeztek, a polaritásiindex magas, és a neutralitásiindex alacsony. A leggyakrabban említett szavak az egészség ($f = 75$), a bio ($f = 62$) és a helyi termelő ($f = 47$). Jellemzően a helyi gazdasághoz kapcsolódó szavakra asszociáltak, az átlagnál magasabb pozitív polaritással, amiből arra lehet következtetni, hogy a Veszprém megyei fogyasztók szerint a helyi élelmiszerek preferálása a fenntarthatóság szempontjából fontos. Az eredmények utalnak emellett az egészség egyre növekvő szerepére, az adalékanyagok és egyéb vegyszerek negatív megítélésére, illetve arra a tényre, hogy az állati eredetű élelmiszerek túlfogyasztásának káros következményeit egyre többen ismerik fel.

BEVEZETÉS

Fenntarthatóbb élelmiszerrendszerek fejlesztéséhez az élelmiszer-ellátási lánc szereplőinek értékeit és észleléseit sokkal jobban kell értenünk, különösen az ellátási lánc végére koncentrálni. A racionálistól az emocionális döntés felé annál jobban hajlunk, minél inkább az élelmiszer-ellátási lánc vége

felé közeledünk. Ebből kifolyólag az ellátási lánc végén helyet foglaló fogyasztókat olyan eszközökkel kell vizsgálnunk, melyek az érzelmeiket és az implicit tartalmakat is figyelembe veszik, és nem feltételezik a teljes mértékben racionális döntéshozatalt az élelmiszer-kezelés alkalmával.

Egy kulcsfontosságú lépés az, hogy megértsük, hogyan is válik a szándék tetté, a

cselekvés rutin tevékenységgé, és ez egy széles körben kutatott terület (például a szándék viselkedési rés elmélete, lásd Terlau és Hirsch, 2015), de mindemellett a folyton változó fogyasztó megértése nem teljes körű. Ebben a kutatásban a figyelmünk a szociális reprezentáció technikáján keresztül az elsődleges kérdés megválaszolására törekszik: mit jelent a fenntartható élelmiszer-fogyasztás a Veszprém megyei vásárlók számára? Mi ugrik be, és mi fontos számukra?

A keresleti és kínálati oldal, illetve a jogszabályi és intézményi környezetünk irányából is közelítenünk kell a hosszú távú fenntarthatóság felé. Azonban a hatékony intézményi és politikai változásokat meg kell, hogy előzze egy, a társadalomban fellelhető igény és szándék a változásokhoz, ezért is helyeződik a hangsúly a fogyasztók megértésére. Jelen kutatás az Új Nemzeti Kiválóság Program (ÚNKP) ösztöndíj támogatásával, két adatbázis felhasználásával készült: 2019-ben 1275 reprezentációt gyűjtöttünk, ebből 535 reprezentációt Veszprém megyében élő fogyasztóktól, majd 2020. szeptember és október között az adatbázist bővítettük 530 reprezentációval: a Veszprém megyében élő fogyasztók fenntartható élelmiszer-fogyasztásról alkotott reprezentációit ismerhetjük meg (ezen belül is főként a fiatalokét).

IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az Európai Unió élelmezési rendszere jelenleg magas szintű élelmiszer-biztonságot, folytonos élelmiszer-ellátottságot, széles választékot és minőséget kínál a fogyasztók számára, de a rendszer közel sem fenntartható környezeti, gazdasági és társadalmi szempontból. A mostani szokásaink folytatása jelentősen veszélyezteti a természeti erőforrásokat, az egészségünket, az éghajlatot és a gazdaságot is (EC SAM, 2020). Az élelmiszerre mint erőforrásra jelenleg fogyasztói terméként tekintünk, miközben talán érdemes lenne a közjavak

között számontartanunk (EC SAM, 2020), az értéke nem egyezik meg a pénzben mérttel, illetve hiánya rövid távon is végzetes. Az Európai Bizottság (EB) által indított főbb, releváns programok és szakpolitikák általános célként egy igazságosabb, egészségesebb és egy környezetbarát élelmiszerrendszert képzelnek el, például a *Green Deal* vagy a *Farm to Fork* (Duncan et al., 2020). Magyarországon is jelentős szerepet tölt be az élelmiszer-gazdaság, a Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a mezőgazdaság 2020-ban a nemzetgazdaság bruttó hozzáadott értékéből 4,1%-kal, a beruházásokból 4,3%-kal, a foglalkoztatásból 4,6%-kal részesedett (KSH, 2021). A magyar lakosság a jövedelmének jelentős részét, fejenként 325,2 ezer forintot élelmiszerekre és alkoholmentes italokra adta ki 2019-ben (KSH, 2020).

A gazdasági fejlődésünk olyan szintű környezetkárosodással járt együtt, mely az életben maradásunkhoz elengedhetetlen rendszereket és a jövőben való fejlődést veszélyezteti (UN, 2019). Az élelmiszer-előállítás 21-37%-ban felelős az üvegházhatású gázkibocsátásért (Mbow et al., 2019). A mezőgazdaság terjeszkedése tovább csökkenti a levegőt tisztító erdős terület nagyságot is, és egyre nagyobb területeket vonunk be a termelésbe. Így nem marad más lehetőség, mint az érintetlen, védett természeti területek átalakítása: a természetes legelők és erdők helyén gazdasági növényeket termesztünk. A természeti erőforrások (nagyreszt a pazarlásból adódóan felesleges) túlhasználása, majd egyre korlátozottabb rendelkezésre állása is kapcsolódik az élelmiszerrendszer fenntarthatatlanságához. Megközelítőleg 9,7 millió hektár erdőt irtunk ki évente, hogy szántóföldet hozhassunk létre (ENNSZ, 2019). Ez pedig kapcsolódik a vadon élő állatok természetes lakóhelyének csökkenéséhez és az éghajlatváltozáshoz is. Az erdők és azok élővilága eszmei értékkel is bírnak, a területek teljes helyreállítása nem lehetséges, vagy hosszú

folyamat eredménye, de a biológiai sokszínűségben esett károk nagy része sajnos nem visszafordítható.

Az élelmiszer iránti igény növekvő tendenciát mutat, várhatóan 2050-ben eléri a napi 3540 Kcal/fő értéket (Alexandratos és Bruinsma, 2012), ami mellett az ENSZ becslései alapján a következő 30 évben plusz kétmilliárd ember élelmiszer-ellátását kell megoldanunk: összesen 9,7 milliárd emberét (ENSZ, 2019). Az élelmiszerrendszer fenntarthatatlanságából adódó károkat sajnos először a társadalom kevésbé szerencsés rétegei fogják érezni. Ezt a gondolatmenetet követve olyan módon kell több élelmiszert előállítanunk véges terjedelmű termőterületen, hogy a jelenleginél környezetileg, gazdaságilag fenntarthatóbb, társadalmilag igazságosabb rendszert építsünk ki. Nemcsak a fogyasztóknak, de az egész ellátási láncnak fenntarthatóbb módon kell működnie, hogy a jövő generációk is legalább ugyanazt a szintű élelmiszer-ellátottságot, élelmiszerbiztonságot és minőséget élvezhessék, mint ami jelenleg megtalálható Európában. Az egyes régiók élelmiszer-önellátó képessége különböző mértékű, de általánosságban függünk egymástól (László, 2020).

Fenntarthatósági tanulmányok

A fenntartható fejlődés egyik legismertebb meghatározását a Brundtland-bizottság 1987-ben közzétett Közös jövőnk című jelentése tartalmazza, miszerint „*a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket*” (Brundtland et al., 1987). Becslések szerint a „fenntarthatóság” és a „fenntartható fejlődés” mintegy háromszáz meghatározása létezett 2007-ben a környezetgazdálkodás területén és a kapcsolódó tudományterületeken (Johnston et al., 2007), mely jól mutatja a téma tu-

dományos kutatásban való robbanásszerű fontosságát.

A fenntarthatóság olyan integratív koncepció, amely a környezeti, társadalmi és gazdasági szempontokat három alapvető dimenzióknak tekinti (Hansmann et al., 2012), melyet gyakran a fenntarthatóság három pilléréként illusztrálnak, vagy más szóval: föld, emberek, profit (Carnegie és Burritt, 2012). A fenntarthatósági „egyenlet” együtthatói alapvetően összefüggenek egymással (Bell és Morse, 2012), ebből következően az olyan megoldások, melyek figyelmen kívül hagynak egyet vagy többet az „egyenletünk” együtthatóiból, nem tekinthetők fenntarthatónak. A *gyenge fenntarthatóság feltétele* kimondja, hogy a három pillér egyenlő fontosságú, a tőke összegének nem szabad csökkennie a fejlesztések során. A gyenge fenntarthatóság kritériuma azt sugallja, hogy a fejlesztések során egyik-másik tőke csökkenhet is, ha azt egy másik pillér éppen ellensúlyozza, egymással részben helyettesíthetőnek feltételezi az erőforrásokat (Bajmócy és Málóvics, 2009). Fleischer (2007) szerint **vannak mással nem pótolható kardinális értékek**, amelyek átmenetileg sem vesztegethetők el, mert nem termelhetők újra később. Az erős fenntarthatóság szerint a természeti tőke mesterséges tőkével nem, vagy kismértékben helyettesíthető, tehát abszolút fenntarthatósági korlátot képez. A gazdasági, a társadalmi és a környezeti tőke elemei változó életciklussal rendelkeznek, ezért fontos, hogy érvényre juttassuk a fenntarthatóság pillérei közt lévő rendszerösszefüggéseket.

Fenntartható fogyasztás

A fenntartható fogyasztás értelmezésünk szerint egy komplex fogyasztói magatartás, melyben megjelennek a szociális érzékenység és környezettudatosság jegyei, miközben olyan megoldásokat vesz fontolórra, melyek gazdasági szempontból is hosszú távon életképesek, azaz a fenntarthatóság

mindhárom pillérét kielégítik. Hansmann et al. (2012) szerint ezek a szociális, környezeti és gazdasági pillérek.

A fenntartható táplálkozás csak egy részét képezi a fenntartható ételmiszer-fogyasztásnak, hiszen az sem mindegy, hogy hol, mikor és milyen ételmiszert vásároltunk, mibe van csomagolva, vagy hogy mennyit dobunk ki belőle. Az ételmiszer-fogyasztás speciális fogyasztási terület, hiszen az alapvető fiziológiai szükségleteinkhez nélkülözhetetlen, meghatározza az egészséget és jólétet, miközben környezeti hatása is jelentős. A fogyasztás fenntarthatóságát vizsgálva sokszor kisebb jelentőséget tulajdonítanak az ételmiszer-fogyasztásnak, mint annak tényleges környezeti hatása (Csutóra, 2012). A fogyasztók jelentős közvetlen hatással vannak arra a három fogyasztási területre (ételmiszer-fogyasztás, közlekedés és a lakásfenntartás, illetve energiahasználat), melyeknek a legnagyobb a környezetterhelése, így szerepük és felelősségük jelentős (Lorek és Spangenberg, 2001). Fontos azonban látnunk, hogy a tudatosság jellemzően alacsonyabb azokon a fogyasztási területeken, ahol időben/térben eltolódva jelenhetnek meg környezeti hatásai, tehát nehezebb egy jövő generációkat érintő problémával motiválni a fogyasztót, vagy a régiójától függetlenül látszó, távoli térségre gyakorolt problémák kiemelésével.

A szociológia és pszichológia eszköztárának hasznosítása fenntarthatósági kutatásokban

Miért nem elég megfigyelni a fogyasztói szokásokat, miért érdemes a viselkedést a szociálpszichológia eszköztárának segítségével is vizsgálni? A szociológia és pszichológia módszertanok még kiaknázatlan lehetőséget nyújtanak a fenntarthatósági tanulmányok gazdagításában, és a fogyasztói viselkedés, észlelés és értékek jobb megértésében. Egy olyan sokrétű és összetett probléma vizsgálatakor, amilyen a fenntartható ételmiszer-fogyasztás is,

multidiszciplináris megközelítésekre van szükség.

A szociális reprezentációk fogalmát Serge Moscovici hozta be 1961-es tanulmányában, melyben a pszichoanalízis eltérő értelmezéseiről írt a különböző társadalmi csoportokban. A szociális reprezentációt egyre többen alkalmazzák különböző tudományterületen is, hasonlóan összetett és bonyolult fogalmak és jelenségek mélyebb megértésére, például: az egészség (Aim et al., 2018), a tudomány (Lievrouw, 1990) vagy a fenntarthatóság (Techio et al., 2016) közéleti megértésében. A szociális reprezentációk a társadalmi befolyás és kommunikáció rendszerei, amelyek a társadalom különböző csoportjainak társadalmi valóságát alkotják. A fogyasztók hatékony szemléletformálásához közelebb vihet minket a társadalmi valóságuk és észlelésük jobb megértése, és az implicit tartalmak feltárása, többek közt ezt hivatott támogatni ez a kutatás.

CÉLOK

A kutatás célja a fenntartható ételmiszer-fogyasztás jobb megértése a szociális reprezentáció elméletének segítségével, ezt szabad asszociációs játék módszerével mérjük fel. A kutatás feltáró jellegű, központjában egy kérdésfeltevés áll, melyben arra keressük a választ, mit jelent a Veszprém megyei fogyasztók számára a fenntartható ételmiszer-fogyasztás.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Szociális reprezentáció és szabad asszociációs játék

Az ételmiszerrendszerek fenntarthatóságának témaköre összetett, az ezzel kapcsolatos kutatásoknak érdemes interdiszciplináris jelleget felvenniük. A fenntartható ételmiszer-fogyasztás megértéséhez feltáró kutatást célszerű kvalitatív módszertan alkalmazásával végezni, így esett a választás a szociális reprezentáció

elméletére (Moscovici, 1961), ezt szabad asszociációs játék módszerével tárjuk fel. Ez a technika lehetőséget biztosít, hogy feltárjunk implicit tartalmakat, és jobban megértsük a fogyasztókat, vagyis azt, hogy mit jelent számukra a fenntartható élelmiszer-fogyasztás, és milyen fogalmakat társítanak hozzá. A szociális reprezentációk a társadalmi befolyás és kommunikáció rendszerei, amelyek a társadalom különböző csoportjainak társadalmi valóságát alkotják.

„A szociális reprezentáció elmélet keretében elsősorban azokat a folyamatokat vizsgálják, amelyek révén a közönség számára jobbra ismeretlen tartalmak a társadalmi kommunikáció különböző csatornáin közlekedve a köznapvi viselkedés értelmezésének és a viselkedéstervek kialakításának eszközeivé válnak.” (Horányi, 2001: 45)

A szociális reprezentáció vizsgálatához több módszertan alkalmazását is megfigyelhetjük a szakirodalomban, a témában az egyik meghatározó kutató, Annamaria Silvana de Rosa az asszociatív hálózat technikát alkalmazta (de Rosa, 2002), ahol a fogalmak mellé az alanyoknak le kellett rajzolniuk a szerintük kapcsolódó fogalmakat, illetve ezekhez is rendelhetek további fogalmakat. A jelen kutatásban az asszociációk közti kapcsolatot nem kívántuk vizsgálni, így egy módosított módszertant hoztunk létre. A technika módosítására vagy egyszerűsítésére sokszor látunk példát: Techio et al. (2016) kutatásában 46 fő bevonásával tárták fel a fenntarthatóság szociális reprezentációját, vagy 120 fő bevonásával az egészség szociális reprezentációjának vizsgálatakor (Aim et al., 2018).

A szabad asszociációs játék során 5 asszociációt kértünk minden résztvevőtől, amikről egyenként el kellett dönteniük, pozitív, negatív vagy semleges számukra (polaritás), azután sorrendbe kellett tenniük fontosság szerint. Az adatokat papír alapon rögzítettük, majd az egyszerű statisztikai

mutatók és indexek kiszámolása Microsoft Excel táblakezelő szoftverrel történt.

Adatbázis

Egy 2019-es adatbázist 2020-ban kibővítettünk. A 2019-es adatbázis is saját felmérés eredménye, melyben 1255 reprezentációt gyűjtöttünk a fenntartható élelmiszer-fogyasztás megítéléséről ($n = 255$). Az új adatbázis felvétele azonos módon történt. Főként a Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Karán, közgazdaságtan szakos hallgatók körében az oktatók segítségével játszották a játékot, illetve másik jelentős helyszín volt Jásd, ahol egy helyi gazdaságfejlesztési kutatótábor keretein belül került sor az adatfelvételre. 2020. szeptemberben és októberben folytatódott az adatfelvétel ($n = 135$). Ebben a kutatásban csak a Veszprém megyében állandó lakhellyel rendelkező játékosokat vesszük figyelembe, az így létrejött adatbázis 213 főt tartalmaz, a további demográfiai és leíró statisztikákat az összefoglaló 1. ábra tartalmazza.

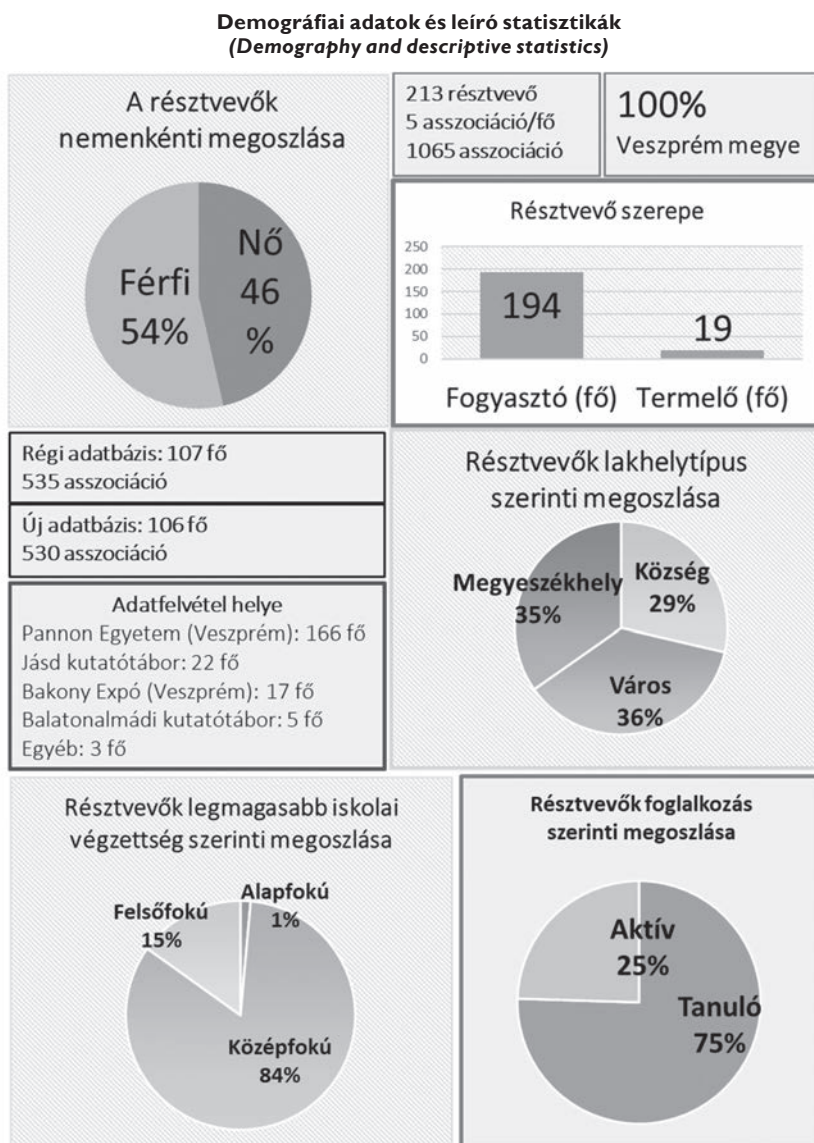
Alkalmazott indikátorok, indexek és módszerek

Ellentétasszociációk aránya: A 2019-es kutatás alkalmával a játék során jelentős arányban asszociáltak fenntartható élelmiszer-fogyasztás ellentétjére. Ez a jelen kutatásban is tetten érhető: *éhezés, igazságtalan, vegyszer.* Egyes esetekben ez nem egyértelműen eldönthető, például: *hús, konzerv, bolt.* Az ellentétek kiválasztásakor alulbecsüljük ezt az arányt, és csak az egyértelműen ellentétre asszociált szavak arányát vizsgáljuk majd a teljes sokaságon belül:

$$\text{Ellentétasszociációk aránya} = \frac{\text{(ellentétre asszociálás száma)}}{\text{(összes asszociálás)}}$$

Talán az ellentétre asszociálás nagy aránya azt jelezheti, hogy a hívószó egy vitatott dologra vonatkozhat, amivel kapcsolatban vagy nem alakult ki konszenzus a társa-

I. ábra

Forrás: saját szerkesztés, 2020

dalomban, vagy a hívószó ellentettjéhez intenzívebb érzelmek társíthatók, mint a hívószóhoz.

Diverzitás (D) (Hollósy-Vadász, 2017):

A diverzitás az egyetértés mértékét mutatja meg. Minél magasabb az asszociációk variabilitása, annál kisebb a konszenzus.

$$D = (\text{különbéle szavak csoportjának száma}) / (\text{összes szó})$$

D értéke 0 és 1 közé esik, és minél inkább közelít az 1-hez, annál nagyobb a változékonyság; minél inkább közelít a 0-hoz, annál nagyobb a konszenzus.

Felidézési sorrend (OE) (de Rosa, 2002):

A felidézési sorrend a prototípusos hozzáférhetőség indikátoraként is szolgál (könnyen elérhető). Az asszociatív sebeség jelezheti mind az asszociatív kapcsolat erősségét, mind a könnyebb elérhetőségét (de fontosságot az egyén számára nem).

Fontossági sorrend (OI) (de Rosa, 2002):

Az a tevékenység, mikor az alanyok visszatekintenek az általuk asszociált szavakra, és egyenként fontosság szerint osztályozzák azokat; egy racionálisabb és tudatosabb kognitív tevékenységet von maga után. Az alanyoknak sorrendbe kellett helyezniük az általuk asszociált kifejezéseket, majd az individuális (azaz szó szerinti, tematikusan nem összevont) asszociációknál az átlag fontosságot néztük, azaz minél inkább közelít 1-hez az érték, annál fontosabb volt átlagosan.

Polaritásindex (P) (de Rosa, 2002):

A polaritásindex az értékelés szintetikus mérése és az implicit attitűd mérésére szolgál a reprezentációs területen. Az alanyok az asszociációkról egyenként eldöntik, hogy számukra pozitív, semleges vagy negatív érzést váltanak-e ki belőlük.

$$P = [(pozitív\ asszociációk\ száma) - (negatív\ asszociációk\ száma)] / (összes\ asszociált\ szó\ száma)$$

Amennyiben (P) -1 és $-0,5$ közé esik, akkor az asszociációk döntő többsége negatív megítélésű. Ha (P) $-0,4$ és $+0,4$ közé esik, a negatív és pozitív asszociációk hasonló arányban vannak jelen. Ha (P) $+0,4$ és $+1$ közé esik, az asszociációk döntő többsége pozitív megítélésű.

Neutralitásindex (N) (de Rosa, 2002):

A neutralitásindex, avagy semlegességi index kontrollmutatóként működik, feltételezve, hogy a magas pozitív/negatív polaritás megfelel a semlegesség hiányának és fordítva.

$$N = [(negatív\ asszociációk\ száma) - (semleges\ +\ pozitív\ asszociációk\ száma)] / (összes\ asszociált\ szó\ száma)$$

Ha (N) is -1 és $-0,5$ közé esik, akkor az asszociációk csekély hányada volt semleges megítélésű. Ha (N) $-0,4$ és $+0,4$ közé esik, akkor a semleges szavak aránya hasonló volt a pozitívan és negatívan megítelt kifejezések arányával. Ha (N) $+0,4$ és $+1$ közé esik, akkor magas a neutralitás, az asszociációk döntő többsége semleges, elenyésző az érzelmi töltet.

Gyakoriság-fontosság mátrix (Andrade, 2011):

Az asszociáció központi és perifériás részeit alkotó szavak megjelölésére a szavakat felosztjuk a gyakoriság és fontosság szerint (1. táblázat).

I. táblázat

Gyakoriság-fontosság mátrix
(*Frequency-importance matrix*)

Központi mag (magas gyakoriság és fontosság)	Első periféria (magas gyakoriság és alacsony fontosság)
Kontrasztzóna (alacsony gyakoriság és magas fontosság)	Második periféria (alacsony gyakoriság és alacsony fontosság)

Forrás: Abric, 2003 (saját szerkesztés)

A központi mag elméletének strukturális megközelítése szerint a reprezentációk központi és perifériás tartalmak köré szerveződnek (Sá, 1996). Orosz (2008) szerint ahhoz, hogy egy koncepció a központi magba tartozzon, a gyakoriságnak legalább 17%-nak kell lennie, és a fontosságnak minimum 2,5-nek.

EREDMÉNYEK

Az előző fejezetben megjelenő egyszerű statisztikai számításokat és mutatókat figyelembe véve hamar megmutatkozik az *egészség* asszociáció dominanciája. A leggyakrabban említett kifejezés volt, emellett pedig közel minden esetben pozitív volt a

játékosok számára, a fontossági sorrendben átlagosan az 1,98-dik helyet kapta az 5-ből. A *bio* magas említési gyakorisága mellett már kevésbé volt fontos és inkább neutrális volt a fogyasztók számára. A *helyi termelő* ($f = 47$), *hazai* ($f = 17$), *házi* ($f = 15$) pozitív megítélésű szavak voltak. A húst kevésbé preferáló diétához kapcsolható *zöltség/gyümölcs* ($f = 32$) és *vegán/vegetáriánus* ($f = 30$) asszociációk rendelkeztek még magas gyakorisággal. Érdekes módon a pénzügyi fenntarthatóság is megjelenik a leggyakrabban említett asszociációk között (*megfizethető* ($f = 26$)). A 2. táblázatban láthatóak a 10-szer vagy többször említett asszociációk, illetve átlagpolaritásuk,

evokációjuk (azaz említési sorrendjük) és fontosságuk.

Az ellentétasszociációk aránya magas a mintán belül, de – saját indikátor révén – nem kapunk szakirodalmi iránymutatást arra vonatkozóan, mikortól számít magasnak ez az érték.

$$(167)/(1065) = 0,156$$

Az ellentétre asszociálás 15,6%-ban van jelen, ha ezt magasnak ítéljük meg, azt jelezheti, hogy a hívószó egy vitatott dologra vonatkozhat, amivel kapcsolatban vagy nem alakult ki konszenzus a társadalomban, vagy a hívószó ellentettjéhez intenzívebb érzelmek társíthatók, mint a hívószóhoz.

A diverzitás, azaz az egyetértés mértéké-

2. táblázat

A 10-szer vagy többször említett asszociációk (gyakoriság, átlagpolaritás, átlagfontosság és átlagevokáció)
(Associations mentioned 10 times, or more (frequency, average polarity, average importance, average evocation))

Asszociációk	(f)	(g)	P	OI	OE
Egészség	75	7,04%	0,95	1,89	2,81
Bio	62	5,82%	0,70	3,49	2,81
Helyi termelő	47	4,41%	0,83	3,49	3,15
Zöltség/gyümölcs	32	3,00%	0,88	2,78	3,28
Vegán/vegetáriánus	30	2,82%	0,53	3,60	2,90
Megfizethető	26	2,44%	0,92	3,39	2,50
Pazarlás	22	2,07%	-1,00	3,45	2,60
Minőség	18	1,69%	1,00	3,00	4,00
Tudatos	18	1,69%	0,94	2,17	2,94
Hazai	17	1,60%	0,94	2,59	3,35
Környezetvédelem	17	1,60%	0,93	2,07	2,29
Házi	15	1,41%	1,00	3,07	3,27
Környezettudatos	14	1,31%	0,83	2,50	1,92
Fenntartható	13	1,22%	1,00	1,92	2,46
Pazarlásmentes	13	1,22%	0,54	1,85	2,15
Csomagolásmentes	12	1,13%	1,00	3,00	4,33
Éhezés	12	1,13%	-1,00	3,75	2,75
Újrahasznosítás	11	1,03%	1,00	1,00	2,00
Élelmiszer-pazarlás	10	0,94%	-0,80	3,40	2,70
Piac	10	0,94%	-1,00	5,00	3,00

nek vizsgálatokor láthatjuk, hogy viszonylag alacsony az asszociációk variabilitása, D minél inkább közelít a 0-hoz, annál nagyobb a konszenzus.

$$D = (365)/(1065)$$

$$D = 0,342$$

Feltételezzük, hogy a konszenzus talán tovább növekedne a minta nagyságának növekedésével.

Az asszociációk érzelmi töltetének vizsgálatokor azt tapasztaljuk, hogy a polaritásindex magas, azaz a fenntartható élelmiszer-fogyasztásra tett asszociációk túlnyomóan pozitív töltettel rendelkeznek.

$$P = [(771) - (184)]/(1065)$$

$$P = 0,551$$

$$0,400 < 0,551 < 1,00$$

A polaritásindex mellett a neutralitásindex vizsgálatokor azt tapasztaljuk, hogy a fenntartható élelmiszer-fogyasztás kis arányban vált ki semleges érzést az alanyokból.

$$N = [(184) - (110+771)]/(1065)$$

$$N = -0,793$$

$$0,400 < 0,793 < 1,00$$

Feltételezhetően azokat, akik törekednek a fenntartható élelmiszer-fogyasztásra, érzelmi töltetű motiváció is hajtja, ami további vizsgálatot igényel a jövőben. Általánosságban a résztvevők szerint a fenntartható élelmiszer-fogyasztáshoz pozitív szavak kapcsolódnak.

Gyakoriság-fontosság mátrix

A centralitás tanulmányozására a gyakoriság-fontosság mátrixot alkalmazzuk. A központi mag kisszámú elemből áll, amelyeknél konszenzus alakult ki, stabilak, koherensek és nem érzékenyek a közvetlen kontextusra (azaz az epizodikus körülmények általi módosításra) (Abrie, 2001). Ez nagyon fontos, hiszen a szabad asszociációs játék érzékeny a környezetre. Feltételezhetően a központi mag elemei mindenképp megjelennek, bármely kontextusban vesszük fel az adatokat. A teljes mintában az átlaggyakoriság $f = 2,926$. Ha

csak a többször említett szavakat vesszük figyelembe $f = 6,476$, a minimum ötször említett szavak esetében $f = 14,581$. A teljes mintában az átlagfontosság $OI = 3$. Csak a minimum ötször említett szavak esetében ez az érték $OI = 2,875$, és a továbbiakban ezt veszem figyelembe. Így a minta nagy diverzitása miatt nem kerülnek egyébként kisebb fontosságú/gyakoriságú szavak a központi magba, de nem is vesznek el a centrális szavak a minta változékonysága és hibái miatt (3. táblázat).

A központi magba a relatíve magas gyakoriságú és fontosnak ítélt szavak kerültek: *azaz az egészség, zöltség/gyümölcs, tudatos, hazai, környezetvédelem*. Jellemzően a központi magot szilárd, a köztudatban sokak által elfogadott szavak alkotják, azaz ezek a hívószavak kevésbé megosztók azzal kapcsolatban, hogy a fenntartható élelmiszer-fogyasztás elemei-e. Az első periféria asszociációi ugyancsak magas gyakorisággal rendelkeztek, de a fontossági sorrendbe hátrébb foglaltak helyet, például a *bio*. Azaz sokan asszociálnak rá, de ettől még nem feltétlenül a fenntartható élelmiszer-fogyasztás legerősebb jellemzője. A második perifériában a kevésbé gyakori és fontos szavak kaptak helyet, mint a *piac, éhezés, zöld*. Ebből a szekcióból nagyobb minta esetén kimozdulhatnak asszociációk, és az első perifériába vagy a kontrasztzónába kerülhetnek. A kontrasztzónában nagyon fontos szavakat találunk, amiket kevesebb alkalommal említettek, talán ezek az elemek a fogyasztók egy különleges csoportja számára kiemelten fontosak, míg másokat nehezebb például „megfogni” a fenntartható csomagolóanyagokkal.

KÖVETKEZTETÉSEK

A gazdasági fenntarthatóság az élelmiszer-fogyasztásban

A fenntartható élelmiszer-fogyasztás kapcsán a gazdasági fenntarthatóságnál figyelembe kell vennünk, hogy a termékek

3. táblázat

Fontosság-gyakoriság mátrix – fenntartható élelmiszer-fogyasztás
(Frequency-importance matrix of sustainable food consumption)

Központi mag			Első periféria		
magas gyakoriság		14,581<	magas gyakoriság		14,581<
magas fontosság		2,870>	alacsony fontosság		2,870<
egészség	75	1,890	bio	62	3,492
zöltség/gyümölcs	32	2,781	helyi termelő	47	3,489
			vegán/vegetáriánus	30	3,6
tudatos	18	2,167	megfizethető	26	3,385
hazai	17	2,588	pazarlás	22	3,45
környezetvédelem	17	2,071	minőség	18	3
			házi	15	3,067
Kontrasztzóna			Második periféria		
alacsony gyakoriság		14,581>	alacsony gyakoriság		14,581>
magas fontosság		2,870>	alacsony fontosság		2,870<
környezettudatos	14	2,5	csomagolásmentes	12	3
fenntartható	13	1,923	éhezés	12	3,75
pazarlásmentes	13	1,846	élelmiszer-pazarlás	10	3,4
újrahasznosítás	11	1	piac	10	5
mértékletesség	9	2	hosszú távú	9	3,889
vegyszermentes	8	2,857	környezetbarát	9	4
szezonális	7	2,857	zöld	9	5
víz	6	2,333	finom	8	3,75
élet	5	1,8	hús	8	3,286
műanyag	5	1	komposztálás	8	4,625
műanyagmentes	5	2,4	mezőgazdaság	8	3
természetes	5	1,5	gyorsétterem	7	4,143
túltermelés	5	1,75	tartósítószer	7	4,714
			ár	5	3
			búza	5	3,2
			drága	5	3
			élelmiszer	5	3,6
			szegénység	5	3,5

Forrás: saját szerkesztés, 2020

ára befolyásolja azt a réteget, amely hozzájárulhat. A legújabb technológiák esetében hiába találkozunk környezetileg fenntartható, az emberek által elfogadott technológiákkal, ha túl drágák, és a piacon életképtelen termékek előállítására végeredmény. Egy olyan rendszer, ahol az emberek egy részének nem érhető el kiegyensúlyozott, egészséges étrend, nem lehet fenntartható. Ez a felismerés a várakozásoknál nagyobb mértékben jelent meg a reprezentációkban: például a gyakoriság-fontosság mátrixban az első perifériában szerepelt a *megfizethető* ($f = 26$). A megfizethetőséghez kapcsolódó szavak esetében az ellentétasszociációk aránya magas (18,52%), azaz sok fogyasztó érezheti úgy, hogy a fenntartható ételmiszer-fogyasztás gazdasági akadályai fennállnak. A megfizethetőség kérdésköréhez kapcsolódnak egyes szociális kérdések is, például jelen volt az asszociációkban a *szegénység* és az ebből adódó *éhezés* is.

Élelmiszerhez kapcsolódó csomagolóanyagok és ételmiszer-pazarlás

A köztudatban és a médiában jelentős szerepet tölt be az egyszer használatos műanyagok környezetkárosító hatása, sokszor pedig ezek ételmiszerekhez köthető hulladékok. A kutatási eredmények is alátámasztják azt, hogy az emberek tudatában vannak az egyszer használatos csomagolóanyagok használatának fenntarthatatlanságával.

A gyakoriság-fontosság mátrix vizsgálatoknál láthattuk, hogy az újrahaznosítás ($n = 11$, minden esetben 1. legfontosabb asszociáció) például a kontrasztzónába esett. Feltételezhetően ezek az elemek a fogyasztók egy különleges csoportja számára kiemelten fontosak, míg másokat nehezebb például ösztönözni a fenntartható csomagolóanyagokkal. Tehát a szemléletformáló kampányok esetében is bizonyos fogyasztói csoportokat érdemes majd megcélózni, mert mindenki másra lesz „fogékony”.

A csomagolóanyagok negatív tulajdonságai könnyebben épülhetnek be a köztudatba, hiszen szemmel láthatóbb káros hatásukat felismerni, mint például az ételmiszer-pazarlásét. A fenntartható ételmiszer-fogyasztás ösztönzése összetettebb feladat, ezért türelmesnek kell lennünk, és a szemléletformáló kampányok sikerességének vizsgálatok is érdemes figyelembe vennünk ezt az időeltolódást.

Állati eredetű termékek túlfogyasztása

Míg a világ húsfogyasztása megháromszorozódott az elmúlt ötven évben, a föld lakossága csak 81%-kal nőtt (Grigg, 1994). A fenntartható diétákban (például Planetary diéta, SHARP diéták) megjelenik a húsfogyasztás, de sokkal kisebb arányban, mint amennyi például Magyarországon fogy. Az állatállomány a globális gabonatermelés 1/3-át emészti fel, és a globális szántóterületek mintegy 40%-át felhasználja (FAO, 2012), de szükségünk van-e ennyi húsról? A reprezentációkban gyakran megjelent ez a téma, a tematikus csoportosítás szerint a vegetarizmus és állati eredetű ételmiszerekkel kapcsolatos szavak csoportjába 65 asszociáció tartozott.

Ugyan a csoport polaritása, átlagevokációja és fontossága nem tért el jelentősen az átlagtól, az ellentétasszociációk aránya jelentős (21,54%). A két csoport együttesen az asszociációk 11,17%-át teszi ki, láthatóan erősen jelen van a köztudatban a növényi eredetű ételmiszerek előtérbe helyezése, fenntarthatóbb volta. Az individuális számításoknál a *zöltség/gyümölcs* a központi mag része, amiből ugyancsak azt feltételezhetjük, hogy a megkérdezettek jelentős része egyetért abban, hogy a növényi eredetű ételmiszerek preferálása/nagyobb mértékű fogyasztása a fenntartható ételmiszer-fogyasztás része. A fenntartható, húst háttérbe szorító diétához kapcsolható zöltség/gyümölcs ($f = 32$) és vegán/vegetáriánus ($f = 30$) individuális asszociációk magas

gyakorisággal rendelkeztek, ami tovább erősíti azt a feltételezésünket, miszerint az állati eredetű ételmiszereket mellőző diétákat a köztudat fenntarthatóbbnak ítéli.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az ételmiszerrendszerünk sok szempontból nem fenntartható. Már most tudjuk, hogy jelenlegi állapotában nem képes hosszú távon, igazságosan és egészségesen ellátni a növekvő népességet, a környezetterhelése pedig amellett, hogy jelentős, sokszor felesleges is: a megtermelt ételmiszer közel harmada nem kerül elfogyasztásra. A fejlett régiókban az ételmiszer-pazarlás egyik fő oka a pazarló fogyasztói magatartás, illetve a kevésbé fenntartható fogyasztói preferenciák. A fogyasztók által el nem fogadott fenntartható megoldások nem lehetnek életképesek, ezért kulcsfontosságú a vásárlók megértése, majd szemléletformálása.

Leggyakrabban az *egészség, bio, helyi termelő, zöldség/gyümölcs, vegán/vegetáriánus* és *megfizethető* szavakra asszociáltak a játékosok. Azonban ez nem azt jelenti, hogy ezek voltak számukra a legfontosabb szavak. A gyakoriság-fontosság mátrix segítségével megvizsgáltuk, mely fogalmak képezik a szociális reprezentáció központi magját: azaz melyek azok, amelyek jelentős szerepet játszanak az asszociációk közül. Ezek az *egészség, zöldség/gyümölcs, tudatos, hazai és környezetvédelem* kifejezések voltak. A diverzitás eredménye arra enged következtetni, hogy kialakulóban van egy konszenzus a fenntartható ételmiszer-fogyasztás szociális reprezentációját illetően. Az 1065 asszociációból 771 alkalommal ítélték pozitívnak az adott fogalmat, az átlagpolaritás 0,55 volt. Az ellentétre való asszociációktól szűrt adatbázis polaritása 0,800, amiből látható, hogy a fenntartható ételmiszer-fogyasztásról jellemzően pozitív fogalmak jutnak a Veszprém megyei fogyasztók eszébe.

A 2019-es kutatásban a főszerepet egy-

értelműen az *egészség* alkotta a szociális reprezentációban, és a 2020-as jelen kutatásban is látszik jelentősége. Az összevont adatbázisban a központi mag legjelentősebb asszociációja az *egészség* volt ($f = 75$; $p = 1,89$). Az *egészség* és a kapcsolódó fogalmak jelentős szerepet kapnak, és ezek pozitív megítélésűek a Veszprém megyei fogyasztók körében. A megfizethetőség tematikus csoportján ($f = 54$) belül az ellentét-asszociációk aránya magas (18,52%), azaz sok fogyasztó érzi úgy, hogy a fenntartható ételmiszer-fogyasztás gazdasági akadályai fennállnak. A megfizethetőség kérdésköréhez kapcsolódnak egyes szociális kérdések is, például jelen volt az asszociációkban a *szegénység* és az ebből adódó éhezés is.

A növényi eredetű ételmiszereket nagyon gyakran kapcsolták a fenntartható fogyasztáshoz. Ennek ellentétjét, az állati eredetű ételmiszerek túlfogyasztását erősen negatívnak ítélték meg a résztvevők. A köztudatban egyre inkább erősödni látszik a diéták fenntarthatatlansága, és ezáltal a fogyasztók felelősségtudata is. A *tudatossághoz kapcsolódó fogalmak* ($f = 79$) is gyakran megjelennek. Másik, a köztudatban egyre nagyobb teret nyerő téma, hogy a csomagolóanyagok környezetkárosítóak ($f = 60$), körülbelül minden negyedik említés ellentétasszociáció volt, például *műanyag* ($p = -1$), *műanyag zacskó* ($p = -1$), *palack* ($p = -1$). Az egyszer használatos műanyagok sokszor ételmiszerekhez köthető hulladékok. A kutatási eredmények is alátámasztják azt, hogy az emberek tisztában vannak ezek káros hatásaival. Ez egy jó példa arra, hogy milyen nagy erővel bírhat a helyes szemléletformálás a fogyasztói attitűdök befolyásolásában.

A Veszprém megyében élő fiatalok esetében a fenntartható ételmiszer-fogyasztásra való ösztönzéskor érdemes kommunikálnunk a helyes ételmiszerkezelésük környezetre gyakorolt pozitív hatását, éreztetni velük, hogy a társadalom szemszögéből tudatosan és helyesen jártak el. A hazai,

növényi alapú termékek nagy előnnyel indulhatnak a fenntarthatóbb fogyasztásra törekvők körében, és ezen jellemzőiket érdemes kiemelni. Általánosságban elmondható, hogy nem létezik fenntarthatóság egészség nélkül, és nem volt ez másképp a reprezentációkban sem. A fenntarthatóbb fogyasztásra való törekvéskor nemcsak a környezetük egészségét, a gazdaságuk egészségét és a társadalmi igazságosságot kívánják a fogyasztók erősíteni: saját egészségük is fontos szempont.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

„Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-2 és ÚNKP-20-2 kódszámú új nemzeti kiválóság programjának szakmai támogatásával készült.”

NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI
ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

Új Nemzeti
Kiválóság Program

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- Abric, J.-C. (2001). A structural approach to social representations. In K. Deaux, & G. Philogène (Eds.), *Representations of the social* (pp. 42–47). Oxford: Blackwell.
- Abric, J.-C. (2003). Central core social representation La recherche du noyau central et de la zone muette des représentations sociales. In J. C. Abric (Ed.), *Méthodes d'étude des représentations sociales* (pp. 59–80). Erès, Ramonville Saint-Agne.
- Aim, M. A., Decarsin, T., Bovina, I. & Dany, L. (2018). Health and social representations: A structural approach. *Papers on Social Representations*, 27(1).
- Alexandratos, N. & Bruinsma, J. (2012). *World agriculture towards 2030/2050: the 2012 revision*.
- Bajmócy, Z. és Málovics, Gy. (2009). A fenntarthatóság közgazdaságtani értelmezései. *Közgazdasági Szemle*, 56(5), 464–483.
- Bell, S. & Morse, S. (2012). *Sustainability indicators: measuring the immeasurable?* Routledge.
- Brundtland, G. H., Khalid, M., Agnelli, S., Al-Athel, S. & Chidzero, B. J. N. Y. (1987). Our common future. *New York*, 8.
- Carnegie, G. D. & Burritt, R. L. (2012). Environmental performance accountability: planet, people, profits. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 25(2), 370–405. <https://doi.org/10.1108/09513571211198791>
- Csutora, M. (2012). One More Awareness Gap? The Behaviour–Impact Gap Problem. *Journal of Consumer Policy*, 35(1), 145–163. <https://doi.org/10.1007/s10603-012-9187-8>
- De Rosa, A. S. (2002). The “associative network”: a technique for detecting structure, contents, polarity and stereotyping indexes of the semantic fields. *European review of applied psychology*, 52(3/4), 181–200.
- Duncan, J., Rivera-Ferre, M. & Cleays, P. (2020). *The importance of Food Sovereignty for the Farm to Fork strategy and the New Green Deal: Insights and limits of the SAM and SAPEA reports*. Wageningen University & Research.
- EC SAM. (2020). *European Commission Scientific Advice Mechanism. Towards a Sustainable Food System. Group of Chief Scientific Advisors Scientific Opinion*, No.8, Mar 2020 <https://doi.org/10.2777/282386>
- ENSZ (2019. június 17.). *Growing at a slower pace, world population is expected to reach 9.7 billion in 2050 and could peak at nearly 11 billion around 2100*. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/world-population-prospects-2019.html>
- FAO (2012). *Food and Agriculture Organisation of the United Nations. Sustainability pathways, Livestock And Landscapes*. <http://www.fao.org/3/ar591e/ar591e.pdf>
- Fleischer, T. (2007). *Fenntartható fejlődés: környezeti, társadalmi és gazdasági tényezők*. In *Magyarország globális környezete 2020-ig. Háttér tanulmányok a magyar külstratégiához* (1) (pp. 192–202.). MTA Világ-gazdasági Kutatóintézet – CEU.

- Grigg, R. W. (1994). Effects of sewage discharge, fishing pressure and habitat complexity on coral ecosystems and reef fishes in Hawaii. *Marine ecology progress series. Oldendorf*, 103(1), 25–34.
- Hansmann, R., Mieg, H. A. & Frischknecht, P. (2012). Principal sustainability components: empirical analysis of synergies between the three pillars of sustainability. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 19(5), 451–459. <https://doi.org/10.1080/13504509.2012.696220>
- Hollósy-Vadász, G. (2017). A közszolgálat szociális reprezentációjának tesztelése. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, (7), 1–19.
- Horányi, Ö. (2001). *Társadalmi kommunikáció*. I. Béres (Ed.). Osiris K.
- Joffe H. & Elsey, J. W. B. (2014). Free Association in Psychology and the Grid Elaboration Method. *Psychology*, 18(3), 173–185. <https://doi.org/10.1037/gpr0000014>
- Johnston, P., Everard, M., Santillo, D. & Robèrt, K. H. (2007). Reclaiming the definition of sustainability. *Environmental science and pollution research international*, 14(1), 60–66. <https://doi.org/10.1065/espr2007.01.375>
- KSH (2021). Helyzetkép a mezőgazdaságról, 2020. *Központi Statisztikai Hivatal Kiadványtára*.
- KSH (2020). A háztartások életszínvonal, 2019. *Központi Statisztikai Hivatal Kiadványtára*.
- László, V. (2020). Az élelmiszer-pazarlás hatásai és mértéke az Európai Unióban – A 18–25 éves korosztály magatartásának vizsgálata (kivonat). *Tudományos eredmények a nagyvilágból*. Kiadja a Tempus Közalapítvány.
- Lievrouw, L. A. (1990). Communication and the social representation of scientific knowledge. *Critical Studies in Media Communication*, 7(1), 1–10. <https://doi.org/10.1080/15295039009360159>
- Lorek, S. & Spangenberg, J. H. (2001). Indicators for environmentally sustainable household consumption. *J. Sustainable Development*, 4, 101–120. <https://doi.org/10.1504/IJSD.2001.001549>
- Mbow, C., Rosenzweig, C., Tubiello, F., Benton, T., Herrero, M., Pradhan, P., ... Xu, Y. (2019). Food security. In *Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems*. IPCC. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/chapter-5/>
- Moscovici, S. (1961). *La psychanalyse, son image, son public*. Presses Universitaires de France.
- Orosz, G. (2008). Francia és magyar egyetemisták versengésről alkotott szociális reprezentációja. *Pszichológia*, 28(2), 165–194.
- Sá, C. P. de. (1996). Representações sociais: teoria e pesquisa do núcleo central. *Temas em Psicologia*, 4(3), 19–33.
- Stenmarck, Å., Jensen, C., Queded, T., Moates, G., Buksti, M., Cseh, B., ... & Östergren, K. (2016). *Estimates of European food waste levels*. IVL Swedish Environmental Research Institute.
- Techio, E. M., Conclaves, J. P. & Costa, P. N. (2016). Social representation of sustainability in civil construction among college students. *Ambiente & Sociedade*, 19(2), 187–204. <https://doi.org/10.1590/1809-4422asoc130991v1922016>
- Terlau, W. & Hirsch, D. (2015). Sustainable consumption and the attitude-behaviour-gap phenomenon-causes and measurements towards a sustainable development. *International Journal on Food System Dynamics*, 6(3), 159–174. <https://doi.org/10.18461/ijfsd.v6i3.634>
- United Nations (UN) (2019). *Special edition: progress towards the Sustainable Development Goals*. Economic and Social Council, Economic and Social Council Distr.: General 8 May 2019, 19-07404 (E) 200619, 2019 session 26 July 2018–24 July 2019 Agenda items 5 (a) and 6

THE SOCIAL REPRESENTATION OF SUSTAINABLE FOOD CONSUMPTION IN VESZPREM COUNTY, HUNGARY

By: László, Veronika

Keywords: sustainability, free association, food consumption, local economic development

JEL: Q56, R11

Our food system is not sustainable and getting more and more vulnerable due to emerging risks, rapid changes, and unforeseen events (such as climate change, new diseases, biodiversity loss, overpopulation, inequality). In the developed regions, we lose a significant part of our food due to wasteful consumer behaviour, therefore our attention is directed towards the consumers in this research.

The sustainability of our food system is complex, therefore the social representation theory has been utilized in this research. In this research, we examine the residents of Veszprem County of Hungary (n=213) with the free association game technique. The method allows us to access a higher level of understanding of the consumers as it enables the reach of implicit content as well.

The social representation of sustainable food consumption has an emotional charge, typically positive associations were evoked, what we can see as the index of polarity was higher than 0.5 and the index of neutrality was below -0.5. The most frequently evoked associations were health (f=75), bio (f=62), and local producers (f=47). Often associations were in connection with local economic development, with higher polarity than the average, suggesting that for the residents of Veszprem County the preference of local products is a part of being a sustainable food consumer. The result suggests the growing importance of health in sustainability and the negative perception of preservatives and additives. The research results also imply that more and more consumers realize the harmful effects of the overconsumption of animal-based products.